

uçuruldu, ateşe verildi veya farklı amaçlar için kullanıldı. Aydonat'ın müslüman bölgesi, özellikle de yukarı kısmı tamamıyla terk edildi. 1970'lerde bile bölge harabeler ve kaderine terk edilmiş bahçelerle doluydu. 1961 tarihli Yunan nüfus sayımına göre kasabanın nüfusu 2827 idi. 2010'da bu sayı 2730'dur. 1970'te Payko Paşa'nın kız kardeşinin camisi kasabanın yukarı bölümünde kale kalıntılarının hemen altında bir harabe şeklinde ayakta duruyordu. 2013'te Hüseyin Paşa Hamamı şimdi bir Bizans yapısı olduğu iddia edilse de korunmuştu ve tarihî bir anıt olarak ihtimam görüyordu. Kasabanın en önemli tarihî eseri ise iyi korunmuş ve bakım görmüş olan Bizans kilisesi Megali Panayia'dır.

Bugün (2013) Margariti yakınlarındaki eski büyük müslüman köyü Katavothra'da -II. Dünya Savaşı sırasında terk edilmiş hâlâ minaresi ayakta duran bir caminin kalıntıları görülebilir. Muhafaza edilen diğer minareler ise eskiden kasaba, şimdi köy olan Margariti'de ve Kotsika köyündedir. Koutsis (şimdi Polyneri) köyünde yakın zamana kadar bir imamı olan bulunan küçük bir müslüman nüfus hâlâ yaşamaktadır ve Albaylar diktatörlüğü zamanında (1967-1974) köyün camisi bir grup yerel fanatik tarafından havaya uçurulmuştur. Eski Aydonat XVIII. yüzyılın ikinci yarısında dinî ilimlerde öne çıkmış olan bir Osmanlı âliminin, Aydonatlı Ziyâeddin Ali'nin doğum yeriydi ve Osmanlı Aydonatı aynı zamanda kusursuz kuyumculuğu ile meşhurdur.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâtib Çelebi, *Rumeli und Bosna, Geographische beschrieben von Mustafa ben Abdalla Hadschi Chalfa* (trc. J. von Hammer), Wien 1812, s. 130; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VIII, 659-663; W. M. Leake, *Travels in Northern Greece*, London 1835, s. 59-69; C. I. Kokidis, *Odoiporikâ Ipeirou kai Thessalias*, Athens 1880, s. 16, 19, 36, 38-39; A. Philippson, *Die Griechischen Landschaften: Eine Landeskunde*, Frankfurt 1956, II/1, s. 99-106; *Cronaca dei Tocco di Cefalonia* (ed. G. Schirò), Roma 1975, tür.yer.; M. Kemal Özergin, "Rumeli Kadınlıkları'nda 1078 Düzenlemesi", *İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan*, Ankara 1976, s. 264; *Tabula Imperii Byzantini III: Nikopolis und Kephallonia* (ed. P. Soustal - I. Koder), Wien 1981, s. 236-237; D. M. Nicol, *The Despotate of Epirus, 1267-1479*, Cambridge 1984, s. 157-195; S. Lauffer, *Griechenland: Lexikon der historischen Stätten*, München 1989, s. 509-510; B. Papadopoulos, *I Paramytheia kai ta mnimeia tis* (8 Eforeia Vyzantinon Archaioiton), Ioannina 2008; a.m.f., *I Fotiki kai ta mnimeia tis / Photiki and its Monuments* (8 Eforeia Vyzantinon Archaioiton), Ioannina 2008; D. Triantaphyllopoulos, "The Byzantine Hamam", *Archaologikón Deltion* XXIX, Athens 1973-74, s. 623-625; A. Pasalı, "I Megali Panagia stin Paramythia Thessprotias", *Deltion tis Christianikis Archaialogikis*

Etairias, IX, Athens 1996-97, s. 369-394; L. Baltiotis, "The Muslim Chams of Northwestern Greece: The Grounds for the Expulsion of a 'non-existent' Minority Community", *European Journal of Turkish Studies*, sy. 12 (2011), s. 2-25; *Kâmûsü'l-a'lâm*, I, 511-512; T. Gritso-poulos, "Paramythia, Philiaton kai Geremeriou Metropolis", *Thriskevthiki kai Ithiki Enkyklopedia*, Athens 1966, X, 42-44; "Paramythia", *Megali Elliniki Enkyklopedia*, Athens, ts., XIX, 650.

MACHIEL KIEL

AYTMATOV, Cengiz

(1928-2008)

Kırgız romancısı, yazar, diplomat.

12 Aralık 1928'de Kırgızistan'ın Talas eyaletindeki Şeker köyünde doğdu. Moskova'da memur olan babası Töreku 1935'te ailesini yanına alınca ilk öğrenimine orada başladı ve Rusça'yı öğrendi. Çıkan karışıklıklar sebebiyle iki yıl sonra ailesini tekrar Şeker'e gönderen Töreku, aynı zamanda Komünist Parti'nin bir görevlisi olmasına rağmen 1937'de Stalin tarafından kurşuna dizildi, aile kayıp babanın ölümünü çok sonra öğrendi (1956).

Cengiz ve dört kardeşi eğitilmiş bir kadın olan anneleri Nagima Hanım tarafından büyütüldü. Uzun yıllar "halk düşmanının çocuğu" damgasıyla yaşayan, bu yüzden bazı olumsuzluklarla karşılaşan Cengiz eğitimine 1938'de taşındıkları Kirovskoye'deki Rus yatılı bölge okulunda devam etti. II. Dünya Savaşı'nın en zor yılı olan 1942'de okulu bırakarak küçük yaşına rağmen köy sovyetine (kolhoz) sekreter oldu, vergi memurluğu ve Rusça öğretmenliği yaptı. Savaştan sonra ailesiyle Cambul'a taşınıncaya Veteriner Teknik Okulu'na girdi (1946). Burada hocalarının etkisiyle Rus klasiklerini okumaya başladı. Şiir de yazmasına rağmen bir hocasının tavsiyesiyle hikâyeye yöneldi, yazı ve çeviri çalışmaları yaptı. Yüksek öğrenimini Bişkek'teki Tarım Enstitüsü'nde tamamladı (1953). Burada okurken *Pravda* gazetesinde ilk hikâyesi "Gazetçi Dzyuo" çıktı (1952), bunu diğer hikâyeleri izledi. Ardından Kırgız Bilimsel Hayvan Araştırmaları Enstitüsü'nde çalışmaya başlayınca görevi gereği bütün ülkeyi gezdi. Edebiyat çalışmaları devlet politikasına uygun görüldüğü için Sovyet hükümeti tarafından Moskova'daki Maksim Gorki Edebiyat Enstitüsü'ne davet edilerek iki yıl (1956-1958) çağdaş edebî kuramlarla ilgili kurslara katıldı. 1958'de Moskova Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne girdi. Aynı yılın sonunda Kruşçev'in anti-Stalinist kampanyası sırasında Sovyet

Cengiz Aytmatov

Komünist Partisi'ne ve Yazarlar Birliği'ne üye kabul edildi. Kırgızca yazdığı *Cemile*'nin A. Dimitrieva tarafından yapılan Rusça çevirisi ilgiyle karşılandı, Louis Aragon eseri "dünyanın en güzel aşk hikâyesi" nitelmesiyle Fransızca'ya çevirince adı ülke sınırlarını aştı.

Literaturniy Kırgızistan dergisinin redaktörü ve *Noviy Mir* ile *Literaturna-ya Gazeta*'nın başeditörlüğünü üstlenen Aytmatov, 1960-1965 arasında *Pravda*'nın Orta Asya muhabirliğini yaptı. *Step-lerden ve Dağlardan Hikâyeler*'le Lenin (1963), *Elveda Gülsarı*'yla Sovyet Büyük Edebiyat ödülleri aldı (1968). 1965'te Kırgız Sinemacılar Birliği başkanı, 1967'de Sovyet Yazarlar Birliği İdare Heyeti üyesi oldu. 1969'da Taşkent'te IV. Asya-Afrika Yazarlar Birliği Toplantısı'na katılarak yeni görevler üstlendi. 1974'te Kırgız Bilimler Akademisi üyeliğine kabul edildi. 1978'de Yüksek Sovyet Prezidyumu'nca "sosyalist işçi kahramanı" olarak ödüllendirildi. Avrupa İlimler Sanat ve Edebiyat Akademisi'ne asil, Dünya İlim ve Sanat Akademisi'ne muhabir üye seçildi. 1979'da ilk uluslararası ödülü Etruriya'nın (İtalya) sahibi oldu. 1982'de *Manas*'ın ilk tam basımına nezaret ederek esere bir önsöz yazdı. *Gün Olur Asra Bedel* romanıyla Sovyet Büyük Edebiyat ödülünü ikinci defa kazanırken (1983) ortaya attığı "mankurt" kavramıyla rejime yönelttiği eleştiriler dikkat çekti. 1986'da *Dişi Kurdun Rüyalari* romanıyla yazarlığını yerelden evrensel platforma taşıdı. Öncülüğünü yaptığı, Doğu blokuyla Batı blokunu birleştirmeyi amaçlayan Isık Göl Forumu olumlu ve olumsuz birçok eleştiri aldı. Aytmatov'un layık görüldüğü diğer bazı ödüller arasında Hindistan Jawaharlal Nehru ödülü (1985), Japonya Doğu Felsefesi Enstitüsü akademisi ödülü (1988), Avusturya Avrupa Edebiyatı Devlet ödülü (1994), Friedrich Rueckert ödülü (1998), Alexander Men ve Leo Kopelev ödülü (2004) anılabilir.

Gorbaçov döneminde (1985-1991) Sovyet Yazarlar Birliği sekreterliği yanında Sovyet Parlamentosu Kültür ve Ulusal Diller Komitesi başkanlığı görevlerinde bulunan Aytmatov, Gorbaçov'a danışmanlık yapan beş kişiden biriydi. Sovyetler'in son dönemlerinde tayin edildiği Lüksemburg büyükelçiliğini yaşayan dağılma sürecinin ardından hem Rusya hem Türk Cumhuriyetleri adına devam ettirdi. Ekim 1996'da Kırgızistan Cumhurbaşkanı Askar Akayev tarafından kültür elçisi sıfatıyla Kırgızistan'ın UNESCO temsilciliğine tayin edildi. Son yıllarında Talas bölgesi milletvekilliği, Kırgızistan'ın Benelux devletleri büyükelçiliği gibi görevlerde bulundu. Belgesel çekimleri için gittiği Kazan'da rahatsızlanınca tedavi için götürüldüğü Almanya'nın Nürnberg şehrinde öldü (10 Haziran 2008). Yapılan bir törenle, 1937'de babasıyla beraber 137 aydının gizlice kurşuna dizilip gömüldüğü Bişkek'teki Ata-Beyt'te toprağa verildi. Evli ve dört çocuk babası olan yazarın oğlu Askar Aytmatov, Kırgızistan Dışişleri bakanlığı yapmıştır. Turan Ülkesinin Edebiyatına Hizmet ödülünü almak için ilk defa 1975'te geldiği Türkiye'ye İstanbul Sinema Günleri'ne katılmak (1992) ve Türk Dünyası ödülüyle fahri doktora unvanını almak (2007) üzere iki defa daha gelmiştir. 1998'de Ankara'da adına uluslar arası bir bilgi şöleni düzenlendiği gibi 2013 yılında Eskişehir Türk Dünyası Kültür Başkenti etkinlikleri çerçevesinde Cengiz Aytmatov Bilgi Evi açılmıştır.

Aytmatov'un üzerinde Sovyet yazarları ve Marksist estetiğin belli oranda etkisi olmuşsa da kendi milletinin ortak duyuş ve birikimleri, çocukluk yıllarında babaannesini Ayımkan'dan duyduğu şarkı ve masallar, sürekli gittikleri yaylalarda yaşanan hayat eserlerinin özünü oluşturmuştur. İkinci kaynağı Manas Destanı'dır. Bunların yanında yaşadığı tarihi süreç, ailesinin başına gelenler, II. Dünya Savaşı yıllarının tükenmez hayat deneyimleri vardır. Hikâye ve romanlarında günlük yaşamışlıkları kendi hayat felsefesinin içine oturtmuştur. Yaşadığı çağdaki insanların problemlerini yansıtan eserlerinde anlatım bir noktadan sonra mitik bir duyumla birleştiği gibi kahramanlar da dar kişiliklerinden sıyrılıp mitsel bir düzlemde Manas'ın kahramanlarıyla özdeşleşir. Aytmatov'un dünyasında doğa ve doğadaki unsurlar insan kadar önemlidir. O bunları şiirsel bir üslupla ve başarıyla eserlerine yansıtır. Çoğu zaman ifade etmek istediklerini bu unsurlar üzerinden onları simgeleştirerek okuyucuya aktarır. Başarısında doğa içinde geçen

çocukluk ve ilk gençlik yıllarının zengin deneyimleri yanında eğitim ve mesleğinin de (veterinerlik) payı bulunmaktadır.

Eserlerindeki ana temalardan biri olan aşkı ruhun kendi kendini kavramasının doğru noktası diye tanımlamış, insan ruhunu özgürleştiren, insanı başka bir insana, doğaya ve Tanrı'ya taşıyan, açan yüksek bir değer olarak ele almıştır. Hayatının son dönemlerinde kendisiyle yapılan bir konuşmada Tanrı'nın sonsuzluğunu ifade etmiş, Kur'an'ı bildiğini ve ona inandığını belirtmiştir. Tanrı'yı tam olarak bilmeye insan gücünün yetmediğini, fakat her zaman ve her yerde O'na ulaşmanın mümkün olduğunu dile getirmiştir. Yazar dünyanın yaşadığı büyük bozulma ve insanlardaki hayvanlaşmanın önüne, dine ve eski dünyaya ait geleneksel değerlere sahip çıkmakla geçilebileceğine inanmaktadır. Sovyet edebiyatının sınırlandırıcı sosyal realizm prensibinin dışına taşan Aytmatov, bazı eserlerinde 1960-1970'li yıllar için tehlikeli bir yol olan, edebiyat aracılığıyla devleti ve ideolojisini eleştiren bir tutum içine girmiştir. Bu tutum bir çığır halini almaya başlayınca Sovyet rejimi, edebiyat yoluyla ortaya çıkabilecek parçalanmayı hesaba katarak "sınırsız realizm" prensibini benimsemek durumunda kalmıştır. Aytmatov çift dilli yazarlardandır. Önceleri eserlerini Kırgızca yazıp Rusça'ya çeviren daha sonra Rusça yazıp Kırgızca'ya çevirme yolunu tercih etmiştir. Sovyet döneminde kendini Kırgız bir yazar olduğu kadar Sovyetler Birliği'nin de bir yazarı saymış, Rusça'nın da Kırgızca kadar kendisi için millî bir dil olduğunu, bu sayede ifade gücünün zenginleştiğini söylemiştir.

Eserleri. Hikâye ve Roman: 1. *Betme-Bet* (Yüz Yüze, 1957). Asker kaçağı İsmail ile sonunda hırsızlık yapınca onu ihbar eden karısı Seyde'nin hikâyesidir. 2. *Camiyla* (Cemile, 1958). Kocasını askerde olan bir genç kadınla köye dönen sakat bir asker arasında gelişen aşkı konu edinir. Doğa içinde lirik bir şarkı gibi yükselen bu aşk, Cemile'nin ressam olmak isteyen on dört-on beş yaşlarındaki kayınbiraderinin ağzından yüceltici bir dille aktarılmıştır. 3. *Toolar Cana Talaalar Bayanı* (Steplerden ve Dağlardan Hikâyeler, 1961). İçinde "İlk Öğretmen / Birinci Mugalim", "Deve Gözü / Boto Köz", "Cemile" ve "Al Yazmalım Selvi Boylum / Kızıl Cooluk Calalım" hikâyeleri yer almaktadır. "İlk Öğretmen" de toplumun eğitim sorunu, idealist bir köy öğretmeniyle kız öğrencisi etrafında karanlıktan aydınlığa çıkış temasına uygun olarak işlenir. 4. *Samançının Colu*

(*Toprak Ana*, 1962, 1963). Toprak ve insan sevgisinin yaşama sevinciyle birleştiği eserde askere gidip de dönmeyen erkekler, dul kalan eşler, yaşanan aşklar, fakirlik ve hayat mücadelesiyle II. Dünya Savaşı yılları anlatılır. 5. *Kızıl Alma* (*Al Elma*, 1964). 6. *Canıbarım Gülsarı* (*Elveda Gülsarı*, 1966). Eserde savaş sonrası yılların sorunları ele alınmıştır. "Gülsarı" rahvan bir atın adıdır. Yeni düzenin programına pek ayak uyduramayan, hareketli, aksi ama iyi niyetli sahibi Tanabay gibi o da geçmişle yaşamaktadır, bir insan gibi âşık olur, üzüdür. 7. *Svidanie s Sinom* (*Oğulla Buluşma*, 1969). II. Dünya Savaşı'nda oğlunu savaşa kurban veren, aradan yirmi yıl geçtiği halde durumu kabullenememiş bir babanın hikâyesidir. 8. *Ak Kemi* (*Beyaz Gemi*, 1970). Babası ile annesi ayrı yaşayan, kendisi her ikisinden uzakta dedesinin yanında babasına kavuşacağı günü bekleyen bir çocuğun hikâyesidir. 9. *Deniz Boylop Cortkon Ala Döböt* (*Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek*, 1971). Dört insanın uçuz bucaksız denizde verdiği yaşam mücadelesinin anlatıldığı hikâyenin kahramanı bir çocuktur. 10. *Atadan Kalgan Tuyak* (*Askerin Oğlu*, 1971-1972). Eserde, babasını savaşta kaybeden bir çocuğun köye gelen bir savaş filmi seyredirken oradaki askeri babası olarak düşünüp kabullenmesi anlatılır. 11. *Ete Kelgen Turnalar* (*Erken Gelen Turnalar / Sultanmurat*, 1975-76). Savaş yıllarının ağır şartlarında okulu bırakıp çalışmak zorunda kalan çocuklar ve bir ilk gençlik aşkı anlatılmaktadır. 12. *Kılım Karıtar Bir Kün* (*Gün Uzar Yüzyıl Olur / Gün Olur Asra Bedel*, 1980, 1981). Eserde eski dostunun ölümüyle geçmişe dönen bir adamın hatırladıkları, başına de ve derisi geçirilen "mankurt"lar, Nayman Ana ve yalnız dolaşan tilkiye kadar iç içe hikâyelerle bozkırdaki hayat anlatılır. 13. *Kıyamət* (*Dişi Kurdun Rüyalari*, 1985). Bu eserde de hayatı boyunca kimseyle uyum sağlayamamış bir misyonerle uyuşturucunun yol açtığı problemler sergilenir. 14. *Ak Caan* (*Beyaz Yağmur*, 1990). 15. *Çingıs Handın Ak Bulutu* (*Cengiz Han'a Küsen Bulut*, 1990). Cengiz Han'ın Sarı-Özek'ten geçerken iki sevgiliyi idam ettirisi efsanesi yeni zamanlarla iç içe verilen eserde diktatör karşısındaki bireyin durumu irdelenir. 16. *Plaç Pereletnoy Ptitsi* (*Göçmen Kuşun Çılgılığı / Yıldırım Sesli Manasçı*, 1990). 17. *Kassandra Tamgası* (*Kassandra Damgası*, 1995). Gelecekteki felâketleri haber veren Kassandra mitindeki öz, uzay araştırmaları

ortamına aktarılır. **18. Toolor Kulagan-da** (*Dağlar Derildiyinde / Ebedi Nişanlı*, 2007). Değişen dünya şartları, her şeyini satışa sunmuş insanlığın trajik durumu, küreselleşmenin doğurduğu problemler, mânevî fakirlik ve kirlilik eserin temaları arasındadır.

Tiyatro: 1. Fudziyamadağı Katır Tün (*Fuji Dağının Zirvesi*, 1975). Müellifin Kaltay Muhammedcanov'la beraber yazdığı eser, bir tepede bulunan eski dostların birbirleriyle ve bazı olaylarla ilgili zaafalarını itiraf etmeleri çevresinde gelişir. **2. Noç Vospominanny o Sokrate** (*Sokrat'ı Anma Gecesi*, 2000). Muhtar Şahanov'la birlikte yazılan oyunda kır sofrasında bir araya gelen dostların çağın bazı problemlerini geçmişe de giderek ortaya koymaları anlatılır. Ayrıca yazarın *Yüz Yüze*, *Cemile*, *İlk Öğretmen*, *Toprak Ana* adlı hikâyeleri sahneye de uyarlanmıştır. **Hâtıra / Sohbet: Küz Basındağı Anşının Zarı** (*Kuz Basında Avcının Çıığı*, 1997), *Kindheit in Kirgisien* (*Çocukluğum*, Zürich 1998; Uzun yıllar Aytmatov'un tercümanlığını yapan Friedrich Hitzler, onun çocukluk yıllarına ait hâtıralarını derleyip Almanca olarak neşretmiş, eser daha sonra Rusça ve Kırgızca'ya çevrilmiştir). **Düşünce: Manas Atanın Ak Kar-Kök Muzu** (savaş yıllarını konu alan sosyal ve siyasal içerikli bir eserdir), *Car Buyunda Bozdop Turğan Ançının İyi* (Japon filozofu Daysaku İkedo ile birlikte hazırlanan eserde felsefî ve sosyopolitik konular işlenir). Aytmatov'un eserleri başta Fransızca, Almanca ve İngilizce olmak üzere 150'den fazla dile çevrilerek defalarca basılmış, birçok hikâye ve romanı filme çekilmiştir. Yazar 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'de de tanınmaya başlanmış, zamanla eserlerinin tamamına yakını ve bir kısmı birkaç defa olmak üzere Türkiye Türkçesi'ne aktarılmıştır. 1977'de "Selvi Boylum Al Yazmalım" Atif Yılmaz tarafından filme alınmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdıldacan Akmataliyev, *Cengiz Aytmatov'un Dünyası*, Ankara 1998; "Kırgız Türkleri Edebiyatı", *TDEK*², IV, 391-392, 394; *Doğumunun 70. Yıldönümünde Cengiz Aytmatov Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri: 8-10 Aralık 1998* (haz. Elmas Kılıç – Neval Konuk), Ankara 1999; A. Abegenov – N. Yıldız, "Aytmatov, Çingiz", *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Ankara 2002, II, 84-88; Ali İhsan Kolcu, *Bozkırdaki Bilge Cengiz Aytmatov*, Ankara 2002; Orhan Söylemez, *Cengiz Aytmatov: Hayatı ve Eserleri Üzerine İncelemeler*, Ankara 2002; N. Kübra Erbay, *Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde Tabiat*, Ankara 2002; *Cengiz Aytmatov: Doğumunun 75. Yılı İçin Armağan* (haz. Salıcan Cigitov v.dğr.), Bişkek

2004; *Cengiz Aytmatov* (ed. Ramazan Korkmaz), Ankara 2009; *Cengiz Aytmatov: Tematik İncelemeler* (ed. Orhan Söylemez), Ankara 2010; Svat Soucek, "Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde Milli Renk ve İkidillilik" (trc. Orhan Söylemez), *Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi*, sy. 10, Ankara 1996, s. 7-40; Ramazan Korkmaz, "Aytmatov Anlatılarında Aşkın Eriştirici ve Dönüştürücü Gücü", *Bilgi*, sy. 46, Ankara 2008, s. 1-8; Ayşe Yılmaz Balkan, "Hayattan Esere Cengiz Aytmatov", *Turkish Studies*, VIII/9 (2013), s. 2621-2628.

ÂLİM KAHRAMAN

AYVERDİ, İlhan

(1926-2009)

Türkçe sözlük hazırlayan
edebiyat öğretmeni.

24 Ekim 1926'da Manisa Akhisar'da doğdu. Babası Murat Bey'in ailesi Dağıstanlıdır, annesi Pâkize Hanım'ın ailesi Serrez eşrafından olup Doksanüç Harbi esnasında önce Bursa'ya, ardından Ödemiş'e yerleşmiştir. Millî Mücadele yıllarında bazı yararlıklar gösterdiğinden kendisine İstiklâl madalyası verilen Murat Bey'in 1934'te ölümü üzerine İlhan Ayverdi dört kardeşiyle birlikte yetim kaldı. İlk ve orta öğrenimini Akhisar'da tamamladıktan sonra İzmir Karataş Kız Lisesi'nden mezun oldu (1943). Aynı yıl girdiği İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirince (1949) sırasıyla Anarathigutyun Ermeni Ortaokulu, Galatasaray Lisesi, Zografyon Rum Lisesi, Saint-Joseph ve Saint Michel Fransız liselelerinde Türkçe-edebiyat, 1960'ta Çapa Eğitim Enstitüsü'nde edebiyat öğretmenliği yaptı. Öğrencilerine Türkçe sevgisi yanında millî ve mânevî değerleri aşılamaaya çalıştı. 1960'ta kendi isteğiyle mesleğinden ayrıldı.

Üniversitede talebe iken İstanbul Maarif Müdürlüğü'nde çalışmaya başlayan Ayverdi'nin burada Kenan Rifâi'nin talebelerinden Mehmet Örtenoğlu ile tanışması hayatında bir dönüm noktası teşkil etti ve onun tasavvuf sohbetlerini yıllarca dinleme imkânı buldu, Örtenoğlu vasıtasıyla Samiha Ayverdi ile de tanıştı. Kenan Rifâi'yi muhtemelen 1949 yılında tanıdı ve talebeleri arasına girdi. 1959'da Mimar Ekrem Hakkı Ayverdi ile evlenince kendisini bir kültür dünyası içinde buldu. Samiha ve Ekrem Hakkı Ayverdi kardeşlerin cemiyet ve kültür çalışmalarına katıldı. Fatih semtindeki evleri çeşitli kültür faaliyetlerinin merkezi haline geldi. Ekrem Hakkı Bey 1966-1974 yılları arasında *Osmanlı Mî'mârisinde Fâtih Devri* adlı eserini ve 1976'da *Avrupa'da Osmanlı Mî'mârî*

Eserleri'ni hazırlarken İlhan Hanım onunla birlikte Anadolu ve Rumeli'yi gezerek çalışmalarına fiilen katıldı. 1966-1982 arasında İstanbul Türk Kadınları Kültür Derneği başkanlığını yürüttü. 1971'de Kubbealtı Cemiyeti'nin kurulmasında ve ardından faaliyetlerinde başkan sıfatıyla aktif rol oynadı. 1978'de Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı adıyla yeni bir statü kazanan bu kurumda vefatına kadar başkanlık yaptı.

İlhan Ayverdi 1971'de, yeni bir Türkçe sözlük hazırlanmasının ihtiyaç haline geldiği düşüncesiyle Nihad Sâmî Banarlı ve Faruk Kadri Timurtaş ile birlikte teşebbüse geçti. Üniversiteden bazı hocaların katılımıyla yaklaşık dört yıl süren çalışmalar yapıldı, yüzlerce eser taranarak örnek için fişler hazırlandı. Ayverdi bu aşamada sözlüğün sadece idarî ve malî sorumluluklarını yüklenmişti. Ancak sözlüğü yazacak hocalarla verimli bir çalışma düzeni kurulamadığından iş aksadı. Toplanan malzemenin değerlendirilmesi ve luga-tın yazılması için 1976 yılından itibaren İlhan Ayverdi yazım işini bizzat üzerine aldı. Başlarda bir süre Ayverdi'ye yardımcı olan hoca grubu zamanla dağıldı ve içlerinden yalnız Ahmet Topaloğlu sözlüğün bitimine kadar kendisine yardım etmeye devam etti. İlhan Hanım çalışmalarını büyük bir gayret ve azimle sürdürüyordu. 2004 yılında sağlığının iyice bozulması üzerine Topaloğlu çalışmayı sürdürerek eksik kalan bölümleri tamamladı ve sözlüğe son şeklini verdi. Böylece Ayverdi'nin yazımına otuz yıla yakın bir zaman verdiği *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*'ün telifi bitmiş oldu ve 2005 yılında yayımlandı. 6 Kasım 2009 tarihinde vefat eden İlhan Ayverdi, Merkez Efendi Camii avlusunda Kenan Rifâi ve Samiha Ayverdi'nin medfun olduğu hazîrede eşinin yanında toprağa verildi.

Misalli Büyük Türkçe Sözlük 60.000'den çok madde, yaklaşık 35.000 deyim ve 100.000 civarında misal ihtiva etmektedir.

İlhan
Ayverdi